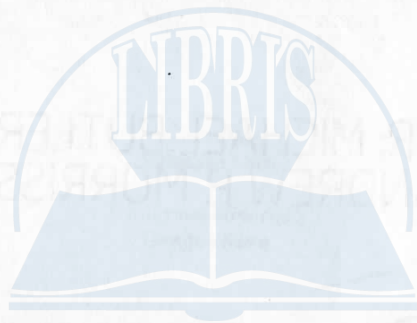

Cuvînt înainte

Aceasta este o carte-eveniment. Prima carte apărută în limba română care oferă o perspectivă creștin-ortodoxă asupra ecologiei. De la acest volum – de mică întindere, dar de mare respirație – putem porni o discuție serioasă despre implicarea creștinului ortodox în apărarea mediului. Autorii arată, cu argumente teologice, de ce, în calitate de creștini, avem obligația de a proteja pămîntul, apa și aerul de poluare; și care este raportarea corectă a omului la ansamblul Creației lui Dumnezeu. Iată, mai jos, un fragment relevant pentru conținutul dogmatic al cărții:

„După cum spunem într-o rugăciune cu care încep aproape toate slujbele ortodoxe, «Împărate Ceresc, Mîngietorule, Duhul Adevărului, **Care pretutindenea ești și pe toate le îplinești, Vistierul bunătăților și Dătătorule de Viață...**». Astfel, orice om are o responsabilitate individuală de a se îngriji de toată creația, pentru că Dumnezeu este prezent în ea. Dacă reținem acest principiu cînd ne facem alegerile în privința mediului, lucrurile devin mai limpezi – nu trebuie să aruncăm deșeuri care ar dăuna creației într-un lac sau într-un rîu, la fel cum nu trebuie să le aruncăm într-o biserică. În același timp, acest principiu pune accentul pe noi ca

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BUTLER, MICHAEL

Creația și inima omului : o perspectivă creștin-ortodoxă asupra
mediului / pr. Michael Butler, Andrew P. Morriss ; trad.: Paul S. Grigoriu.
- București : Rost, 2014

ISBN 978-606-93598-1-5

I. Morriss, Andrew P.
II. Grigoriu, Paul S (trad.)

indivizi și pe alegerile noastre. Nu este suficient să delegăm responsabilitatea pentru mediu statului, la fel cum nu este suficient să lăsăm statul să păstreze curățenia într-o biserică.

Mai mult, trebuie să ne ferim de afirmații absolutiste în privința interacțiunii noastre cu creația. A păstra curățenia într-o biserică nu înseamnă că nu putem să ardem tămâie în timpul slujbelor. La fel, ni s-a dat o creație care poate să suporte unele dintre impacturile cauzate de noi. Astfel, acțiunea naturală a cursurilor de apă le curăță într-o anumită măsură de «poluarea» cauzată de oameni – un termen ambiguu în prea multe cazuri, neexistînd un consens asupra definiției – iar îndiguirea unui curs de apă poate furniza apă sau energie cu un anumit impact asupra «mediului», prea adesea definit prin excluderea oamenilor care îl locuiesc.

Această concepție a prezenței lui Dumnezeu peste tot are și un înțeles mult mai adînc. Imanența lui Dumnezeu, prezența Lui în ordinea creată, este o parte a învățăturii teologiei ortodoxe, iar asta înseamnă că creația, fiind umplută de prezența lui Dumnezeu, nu poate fi minimalizată atunci cînd vorbim despre modurile în care Îl cunoaștem pe Dumnezeu sau despre cum sîntem mîntuiți, căci și creația își are locul în iconomia (planul) mîntuirii“.

Fără o abordare ideologică, această carte desființează monopolul Stîngii politice asupra interesului pentru ecologie. Așa cum Dumnezeu nu are culoare politică, așa nici pămîntul care ne hrănește, apa care

ne curmă setea și aerul pe care îl respirăm nu sînt în exclusivitate ale unei direcții politice.

E drept că la noi, ca în toată lumea, mișcările ecologice aparțin, în general, Stîngii, prin temeierile ideologice, ambițiile sociale și mijloacele folosite. De aceea, Dreapta evită marile dezbateri pe subiecte ecologice sau rămîne rezervată cînd este chemată să exprime o poziție tranșantă în privința unui proiect industrial cu impact major asupra mediului.

Însă, omul de dreapta e religios prin definiție, iar în România este în majoritate creștin-ortodox. Așa încît ar trebui să-și fundamenteze un comportament ecologist prin recursul la Evangheliile și la scrierile Sfinților Părinți. Exact cum ne invită Pr. Michael Butler (preot ortodox, paroh în Olmsted Falls – Ohio, SUA) și Dr. Andrew P. Morriss (decanul Facultății de Drept a Texas A & M University, un specialist recunoscut și în economie și ecologie).

Unii au făcut-o deja, cu mult înainte de apariția acestei cărți, dar ea îi va încuraja și pe alții. În ultimii ani, o seamă de organizații civice conservator-creștine din România și personalități neafiliate, dar cu opțiuni politice de dreapta, au devenit tot mai vocale pe teme de mediu. Așa se face că, la manifestațiile de protest împotriva proiectului de exploatare cu cianuri a aurului de la Roșia Montană (dar să nu uităm de Certej și Baia Mare!) și contra proiectului de exploatare a gazelor de șist prin fracturare hidraulică de la Pungești și Bîrlad – în județul Vaslui, Vama Veche și Costinești – Constanța și Băile Felix – Bihor, au apărut

pentru prima dată la un loc activiști cu vederi politice de stînga și activiști de dreapta. Pentru un ochi atent a fost limpede distincția dintre cele două grupuri prin mesajele pe care le purtau. Mai mult, de la un moment dat încolo, militanții de dreapta au părut să domine demonstrațiile, atît prin coregrafie, cît și prin slogani și revendicări. În rîndurile demonstranților au apărut, destul de repede, icoane (mai ales ale Maicii Domnului), portrete ale unor eroi naționali (ca Avram Iancu, de pildă) și îndemnuri de sorginte sau cu conotații creștine.

Asociația „Rost“, la a cărei editură apare volumul de față, a îngroșat și ea rîndurile protestatarilor contra exploatării aurului și gazelor de șist prin metode care dăunează mediului și, implicit, oamenilor. De asemenea, Asociația „Rost“ a publicat mai multe articole pe această temă în revista lunară omonimă (decembrie 2002 – septembrie 2012), ca și pe platforma electronică de reacție rapidă www.rostoline.ro, și a semnat mai multe memorii către autorități și petiții publice. În logica acestor demersuri se înscrie și tipărirea variantei în limba română a volumului *Creation and Heart of Man: An Orthodox Christian Perspective on Environmentalism*, Pr. Michael Butler și Andrew P. Morriss – volum apărut inițial la Acton Institute – SUA (decembrie 2013).

Institutul Acton pentru Studiul Religiei și al Libertății, care poartă numele marelui istoric englez Lord John Acton (1834-1902), încearcă să articuleze o viziune despre societate bazată deopotrivă pe libertate și vir-

tute, singura care ar garanta dezvoltarea armonioasă și înfloritoare a umanității. Pentru a lămuri relația dintre libertate și virtute, Institutul organizează seminarii și publică diferite cărți, monografii, periodice și articole.

Institutul Acton este o organizație privată, de orientare conservator-creștină, în care activează preoți creștin-ortodocși și romano-catolici, profesori universitari, scriitori și artiști.

Apariția cărții *Creația și inima omului. O perspectivă creștin-ortodoxă asupra mediului* în România este începutul colaborării dintre Asociația „Rost“ și Acton Institute, pe care o sperăm cît mai lungă și folositoare. Un rol esențial în legătura dintre cele două organizații a jucat dl Corneliu Berari, de la Institutul Republican din România – un *think tank* care sprijină Partidul Noua Republică. De aceea, adresez aici mulțumirile cuvenite dlui Corneliu Berari și Institutului Republican. De asemenea, mulțumesc Institutului Acton, părintelui dr. Michael Butler și dlui profesor universitar dr. Andrew P. Morriss pentru cedarea gratuită către Editura ROST a drepturilor pentru prezenta ediție a cărții.

Claudiu Târziu

În centrul universului bate inima omului.

VLADIMIR LOSSKY

*Omul poate transforma pământul în rai
doar dacă are raiul înăuntrul lui.*

BAZELE CONCEPȚIEI SOCIALE
ALE BISERICII ORTODOXE RUSE

CAPITOLUL ÎNȚÎ Introducere

Există un mod de a trăi în lume care promovează și încurajează o legătură corectă între Dumnezeu și om, între om și semenii săi și între om și restul naturii create¹. Biserica Ortodoxă învață acest mod de viață, iar învățătura ei ne ajută să înțelegem felul în care am putea răspunde problemelor de mediu cu care sîntem confrunțați în zilele noastre. Această învățătură poate fi găsită în textele clasice ale tradiției creștine, precum și la scriitorii ortodocși contemporani. Ne vom folosi din plin de contribuția lor în paginile ce urmează².

¹ Considerațiile noastre privind relația între teologia ortodoxă și știința mediului au început la Conferința privind Slujirea Mediului pentru Liderii Religioși „Un pas înainte: etica, economia și mediul” (sponsorizată de FREE, Fundația pentru Studii privind Economia și Mediul, Bozeman, MT, 8-12 septembrie 2008) și privim cu recunoștință inspirația ce ne-a venit de aici. De asemenea, Institutul Acton a susținut cu multă răbdare nașterea grea a acestui proiect. William Brewbaker și Dylan Pahman au făcut comentarii valoroase. Sîntem, firește, răspunzători pentru toate erorile ce mai pot apărea.

² Va trebui să accentuăm anumite aspecte ale gândirii ortodoxe în sprijinul tezei noastre, anume pe acelea care vin în sprijinul interesului nostru pentru știința mediului, și să le lăsăm deoparte

Vocea Ortodoxiei nu s-a făcut prea mult auzită în ceea ce privește problemele de mediu. Pe la 1890, filozoful rus Vladimir Soloviov a anticipat preocuparea modernă pentru mediu când a scris o cugetare asupra căreia „nu s-a insistat încă niciodată”, anume „datoriile omului, ca agent economic, față de însăși natura materială, pe care este chemat să o cultive”. Soloviov susținea că „fără a iubi natura de dragul naturii, viața materială nu poate fi organizată într-o formă morală” și că „idealul este să cultivi pământul, să-l slujești, astfel încât să se poată reînnoi și regenera”³. Însă cugetările sale privind comportamentul față de natura materială nu au fost dezvoltate ulterior. În zilele noastre, prima declarație de mare importanță a unui creștin ortodox legată de problemele mediului a fost făcută pe 1 septembrie 1989. *Mesajul la Ziua de Rugăciune pentru Creație* al Patriarhului Ecumenic Dimitrie I al Constantinopolului deplîngea „devastarea și distrugerea fără milă a mediului înconjurător cauzate de oameni, cu consecințe extrem de periculoase chiar pentru supraviețuirea naturii create de Dumnezeu”. Mai departe, „ziua de 1 septembrie

pe altele, astfel încât cititorul nu trebuie să se aștepte în cele ce urmează la o expunere cuprinzătoare a învățăturii ortodoxe sau la considerații complete privind-o pe aceasta. În plus, precizăm că Sfinții Părinți nu foloseau un limbaj neutru din punctul de vedere al genului, astfel încât referințele pe care le vom face în legătură cu omul trebuie privite ca făcînd referire atât la bărbați, cât și la femei.

³ Vladimir Soloviov, *The Justification of the Good: An Essay in Moral Philosophy*, tradusă de Nathalie A. Duddington, editată și adnotată de Boris Jakim, Grand Rapids: Eerdmans, 2005, pp. 299-300.

a fiecărui an” era declarată „ziua protecției mediului, o zi în care, cu ocazia [...] începutului Anului Bisericesc, vor fi înălțate mijlociri și rugăciuni [...] pentru toată creația”⁴. După un an, un document important, *Declarație ortodoxă privind criza mediului*, a fost redactat, sub auspiciile Patriarhiei Ecumenice, de un grup de teologi și specialiști în știința mediului, la Ormilia, în Grecia⁵. De atunci, numărul de scrieri ortodoxe despre problemele mediului a continuat să crească⁶. Pe lângă

⁴ Textul în limba engleză poate fi găsit la <http://www.goarch.org/ourfaith/ourfaith8052>

⁵ Disponibil la <http://www.arcworld.org/faiths.asp?pageID=121>

⁶ Din ce în ce mai mulți scriitori ortodocși se ocupă de aceste probleme. Astăzi, cel mai cunoscut creștin-ortodox care se referă la problemele mediului este Patriarhul Ecumenic Bartholomeu I al Constantinopolului (urmașul lui Dimitrie I), care este uneori numit „Patriarhul Verde”, datorită interesului său constant pentru cauzele legate de mediu și de promovarea acestora la nivel internațional. De reținut sînt îndeosebi *Mesajul anual la Ziua de Rugăciune pentru Creație* al patriarhului și simpozioanele ecologice *Religia, Știința și Mediul* privind poluarea apei, printre altele în Marea Egee (1995), Marea Neagră (1997), Dunăre (1999), Marea Adriatică (2002), Marea Baltică (2003), Amazon (2006), Oceanul Arctic (2007) și fluviul Mississippi (2009). Pentru o sinteză a activităților patriarhului, vezi Philip Abrahamson, „The Green Patriarch: Orthodox Environmental Participation”, în *Journal of Faith and Science Exchange* 6 (2010), <http://digilib.bu.edu/journals/ojs/index.php/jfse/article/view/700/694>. Biserica Ortodoxă Rusă a inclus o declarație privind „Biserica și problemele ecologice” în importantul document *Bazele concepției sociale a Bisericii Ortodoxe Ruse*, editat în anul 2000, disponibil în limba engleză la http://www.3saints.com/ustav_mp_russ_english.html și, mai recent, pe 5 februarie 2013, Sfîntul Sinod a publicat un document, *Poziția Bisericii Ortodoxe Ruse în problema ecologiei*,

declarațiile și conferințele pe teme legate de mediu, în lumea ortodoxă vedem o înflorire a „sute de inițiative și proiecte locale, de la regenerarea solului în Rusia la inițiative de plantare de copaci în România, la programe de protejare a animalelor sălbatice în insulele grecești și protejare a pădurilor în Sfântul Munte”⁷.

În ciuda promovării lor în cele mai înalte cercuri ale Bisericii Ortodoxe, mărturisim că sîntem dezamăgiți de multe dintre scrierile ortodoxe despre mediu. În lumina faptului că problemele de mediu au fost acaparate de partea stîngă a spectrului politic, nu ne surprinde că mulți dintre scriitorii ortodocși preocupați de degradarea mediului manifestă o înclinație profundă spre stînga în scrierile lor. Sîntem însă foarte dezamăgiți să observăm următoarele cinci aspecte.

În primul rînd, recursul la Tradiția ortodoxă și la recomandările politice de stînga/ liberale care merg în paralel, în loc de a deduce recomandările de politici în mod clar din principiile teologice ortodoxe, de parcă renunțarea la cîștile din polistiren pentru cafeaua luată în parohie sau încurajarea controlului populației ar fi de la sine înțelese din Tradiție⁸.

http://www.synod.com/synod/eng2013/20130205_ensobordocument.html. Alți scriitori ortodocși importanți și lucrările lor mai accesibile vor fi citați *passim*.

⁷ Alexander Belopolsky, *Introducere în inițiativele creștine legate de mediu*, în limba engleză la <http://www.goarch.org/ourfaith/ourfaith8051>.

⁸ Vezi Vincent Rossi, „Polistirenul și Sfântul Isaac Sirul: Către o etică ortodoxă a mediului”, în limba engleză la <http://www.orth-transfiguration.org/styrofoam-and-saint-isaac-the-syrian/>.

În al doilea rînd, faptul că Tradiția este subordonată agendei politice sau de mediu preexistente; de exemplu, prin tendința de a minimaliza adevărurile incomode, cum ar fi caracterul central al omului și rolul său în creație⁹. În calitate de creștini, nu putem fi de acord cu specialistul în probleme de mediu și apărătorul sălbăticiiei John Muir (†1914), care spunea că ideea conform căreia lumea a fost făcută pentru om este „o prezumție care nu este susținută de toate datele”¹⁰. În calitate de

Pentru recomandări similare de a merge în magazinele caritabile și *second hand*, de a cumpăra la nivel local și a folosi transportul în comun, vezi Mandy Culbreath-Frazier, „Practical Suggestions for Environmental Stewardship”, de la Departamentul de Tineret al Bisericii Ortodoxe din America, Departamentul pentru Tineri și Campusuri, <http://ocawonder.com/2010/09/30/practical-suggestions-for-environmental-stewardship/>; de asemenea Aidan Hart, „Suferința pămîntului: un strigăt de ajutor”, discurs ținut la Minsk, Belarus, pe 29 mai 2001, la Conferința Creștină privind Mediul a Consiliului European al Bisericilor, p. 12. Pentru controlul populației, vezi Elizabeth Theokritoff, „A Eucharistic and Ascetic Ethos: Orthodox Christianity and the Environment”, http://www.shapworkingparty.org.uk/journals/articles_0809/theokritoff.pdf și Elizabeth Theokritoff, *Living in God's Creation: Orthodox Perspectives on Ecology* (Crestwood, NY: St. Vladimir's Seminary Press, 2009), pp. 257-58.

⁹ Vezi, de exemplu, John Chryssagvis, „The World of the Icon and Creation: An Orthodox Perspective on Ecology and Pneumatology”, în *Christianity and Ecology: Seeking the Well-Being of Earth and Humans*, Dieter T. Hessel și Rosemary Radford Ruether (editori), Cambridge, MA: Harvard University Center for the Study of World Religions Publications, 2000 (mai ales concluzia, p. 93).

¹⁰ John Muir, *A Thousand Mile Walk to the Gulf*, editată de William F. Bade, Boston & New York: Houghton Mifflin, 1916, p. 136.